

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICHI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIIY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

BORXES IJODIDA USLUB, TASVIR VA DETALLARDAGI RAMZIYLIK

Davletova Shalola Bahodir qizi

Alisher navoiy nomidagi Toshkent Davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti
shaloladavletova96@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada argentinalik yozuvchi Xorxe Luis Borxesning badiiy ijodi tahlil qilinib, uning o'ziga xos uslubi, tasvir usullari va detallar orqali yaratilgan ramziy qatlamlari o'rganiladi. Borxes asarlarida so'z va tafakkur o'rtasidagi murakkab munosabat, metafizik mazmun, ramzlarning falsafiy ma'nosi, shuningdek, o'zlik va haqiqat izlanishlari tahliliy yondashuv asosida sharhlanadi. Tadqiqotda yozuvchining hikoyalari, esse va nazariy qarashlari misolida badiiy tafakkur va ramziy ifoda uslublari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Borxes, ramziylik, detal, uslub, tasvir, labirint, oyna, kitob, metafizika, postmodernizm.

Xorxe Luis Borxes (1899–1986) jahon adabiyotida falsafiy tafakkurni badiiy shaklda ifodalagan yozuvchilardan biri hisoblanadi. Uning ijodi XX asr modernistik va postmodernistik adabiyotlar orasida o'ziga xos o'rin egallaydi. Borxes nafaqat yozuvchi, balki adabiy va falsafiy konsepsiyalarni sintez qilgan fikr sohibi sifatida tanilgan. Uning asarlarida inson tafakkuri, vaqt, xotira, haqiqat va adashuv kabi tushunchalar doimo markazda turadi.

Borxes uchun adabiyot – bu shunchaki badiiy tasvir emas, balki bilish shaklidir. U so'zlar orqali dunyoni emas, balki dunyoni tushunish jarayonini ifodalaydi. Shu boisdan ham uning asarlarida detal va ramz oddiy estetik unsur emas, balki falsafiy va ruhiy mazmunni anglatadi. Borxes asarlarining o'ziga xos jihati – o'quvchini tafakkur labirintiga olib kirishidir. U hikoya janrini chuqur falsafiy shaklga keltirgan yozuvchidir. “Alef”, “Babil kutubxonasi”, “Tlon, Uqbar, Orbis Tertius”, “O'lim va kompassi”, “Labirintlar” kabi hikoyalarda yozuvchi inson tafakkurining cheksizligini, bilishning murakkabligini badiiy shaklda ifodalaydi.

Borxes uslubi, avvalo, falsafiy-intellektual yozuv sifatida shakllangan. U hikoya ichida haqiqatni izlaydi, biroq uni topish emas, izlash jarayonining o'zini estetik hodisaga aylantiradi. Shu ma'noda, Borxes “haqiqat”ni emas, haqiqat sari yurishni tasvirlaydi [Alazraki J, 76]. Uning hikoyalari ko'pincha laboratoriya xarakteriga ega: yozuvchi fikrni tajriba kabi o'rganadi, ramzlarni esa o'sha tajribaning belgilariga aylantiradi. Masalan, “Alef” hikoyasida kosmosdagi barcha joyni o'zida mujassam etgan bir nuqta tasvirlanadi – bu cheksizlikning badiiy modelidir [Borges J.L., 24]. Borxes uslubi murakkablik va aniqlikning uyg'unligi bilan ajraladi. U metafizik mazmunni sodda, deyarli hissiz tilda ifodalaydi. Bu “intellektual minimalizm” deb ataluvchi uslubdir – unda har bir so'z ortida konseptual qatlam yashiringan. Shuning uchun ham Borxes asarlarini o'qigan o'quvchi doimo tahlil, qidiruv va tafakkur holatiga kiradi.

Borxes hikoyalarda tasvir va detal bevosita ramziy ma'noga ega. U “labirint”, “kitob”, “oyna”, “soya”, “xotira” kabi detallar orqali inson ruhining ko'p qatlamliligini ifodalaydi. Har bir detal bir vaqtning o'zida fizik narsa va metafizik g'oyani ifodalaydi.

Labirint – inson tafakkurining adashuvi, izlanish jarayoni, hayot yo'li. Borxes uchun labirint – bu ham makon, ham ruhiy holat. “Labirintlar” to'plamidagi qahramonlar o'z fikrlarida yo'qoladi, bu esa insonning bilish imkoniyatlari cheklanganligini anglatadi.

Oyna – o'zlikning aks-sadosi, borliqning ikkilanishi ramzi. “Oynalar” haqidagi hikoyalarda yozuvchi insonning o'zidan qo'rqishini, o'z aksida begonalikni ko'rishini tasvirlaydi.

Kitob – Borxes uchun olamning metaforasi.

U “Kutubxona” obrazida inson bilimining cheksizligini, ammo shu bilan birga, bilimsizlikning abadiyligini ham ko'rsatadi [Fokkema D, 34]. Borxes tasviridagi har bir detal haqiqat va illuziya chegarasini sinovdan o'tkazadi. Uning badiiy dunyosida “detal” nafaqat voqeani bezaydi, balki falsafiy tushunchaning “belgisi” sifatida ishlaydi.

Borxes ramzlarni fikr va vaqtning tushunish vositasi sifatida ishlatadi. U ramz orqali inson tafakkurining cheksizligini va haqiqatning ko'p qatlamliligini ko'rsatadi. Masalan, "Tlon, Uqbar, Orbis Tertius" asarida butunlay soxta dunyo yaratiladi – u inson tafakkurining yaratuvchan kuchini ramziy tarzda ifodalaydi. Bu hikoyada so'z haqiqatni yaratadi: dunyo til orqali mavjud bo'ladi. Demak, Borxes nazarida adabiyot – yaratuvchan kuchdir [Alazraki J, 82]. "Bobil kutubxonasi" hikoyasida esa butun olam cheksiz kitoblar kutubxonasi sifatida tasvirlanadi. Bu ramz inson tafakkurining chegarasizligini bildiradi. Har bir kitob hayotning, vaqtning yoki inson ongining bir ko'rinishidir. Bunday yondashuvda detal – metafizik konseptning markaziga aylanadi [Borges J.L., 31]. Borxes ramzlari odatda mifologik va falsafiy qatlamlarni birlashtiradi. U antik miflardan, Bibliyadan, arab manbalaridan, shuningdek, Sharq falsafasidan ham ilhom olgan. Shu sababli, uning hikoyalarida G'arb va Sharq ramzlari uyg'unlashadi.

Borxes ijodi ko'plab adabiyotshunoslar tomonidan postmodernizmning poydevori sifatida talqin etiladi. Chunki u haqiqatning yagona shaklini inkor etadi, o'quvchini tafakkurda faol ishtirok etishga majbur qiladi. Uning hikoyalarida muallif va o'quvchi o'rtasidagi chegara yo'qoladi – o'quvchi ham yaratuvchiga aylanadi [Fokkema D, 35]. Borxesda vaqt chiziqli emas, balki aylana shaklida. Inson o'z o'tmishini yaratadi, shu orqali kelajakka ta'sir qiladi. "Alef" va "Bog'liq yo'llar bog'i" hikoyalarida vaqtning bunday nisbiyligi ramziy struktura orqali ifodalanadi. Shu tarzda, yozuvchi o'quvchini "labirintli vaqt" tushunchasiga olib kiradi – vaqt bu yerda har bir insonning idroki bilan o'lchanadi. Borxesning til uslubi ham ramziy xarakterga ega: u qisqa, biroq semantik jihatdan to'yingan. U metafora va allegoriyani bilim vositasi sifatida ishlatadi. Uning nazarida so'z – bu ramz, adabiyot esa fikrning metafizik tajribasidir.

Borxes ijodi o'zining ramziy tafakkuri, intellektual uslubi va falsafiy chuqurligi bilan jahon adabiyotida alohida o'rin egallaydi. U adabiy detalni badiiy bezak emas, balki falsafiy bilish vositasi darajasiga ko'taradi. Borxes asarlarida har bir ramz — labirint, oyna, kitob yoki soya — inson ruhining, tafakkurining va haqiqat izlanishining timsoli sifatida talqin etiladi. Uning uslubi o'quvchini fikrlashga, ramzlarni yechishga va o'z "labirinti"dan chiqishga undaydi. Shu bois Borxes ijodi nafaqat adabiyot, balki falsafa va semiotika uchun ham muhim manba bo'lib qolmoqda. Shunday qilib, Borxes uslubida ramz, detal va tasvir o'zaro uyg'un holda inson tafakkurining eng chuqur qatlamlarini yorituvchi badiiy-falsafiy tizimni tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Borges, J. L. (1999). *Collected Fictions*. New York: Penguin Books.
2. Alazraki, J. (1988). *Borges and the Kabbalah: And Other Essays on His Fiction and Poetry*. Cambridge University Press.
3. Turobov, N. (2019). *Zamonaviy o'zbek adabiyotida mif va ramzlar tizimi*. Toshkent: Fan.
4. Fokkema, D. (1984). *Literary History, Modernism, and Postmodernism*. Amsterdam University Press.
5. Qo'shjonov, M. (1987). *Adabiyot va tafakkur*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot nashriyoti.